

EGEMENLİK KAVRAMININ GELİŞİM SERÜVENİ: KLASİKTEN KÜRESELE

Ömer ÖZKAYA*

ÖZET

Egemenlik kavramı, modern devletin bir unsuru bağlamında, Jean Bodin tarafından literatüre kazandırılan bir kavramdır. Kavram, günümüz devletlerinde iktidarı paylaşma noktasında oldukça önemli bir yer tutmaktadır. İnsanların bir topluluk halinde yaşamaya başlamasıyla birlikte ortaya çıkmaya başlayan devlet tarihi, aynı zamanda güç dengesi ve iktidar mücadelesi tarihidir. Dolayısıyla egemenlik tartışmalarının tarihi Jean Bodin'den önce yüzyıllar boyu devam eden bir sürece tekabül etmektedir. Elbette günümüzde egemenlik kavramı Bodin'in temellendirdiği klasik anlamından uzaklaşmaktadır. Ancak kavram, başlı başına önemini sürdürmektedir. Çalışmada "Egemenlik" kavramının klasik anlamından günümüz devletlerindeki algılanış şekline kadar gelişimi ele alındıktan sonra kavramın geleceğine ilişkin bir vizyon çizilecektir.

Anahtar Kelimeler: Egemenlik, Ulus-devlet, Küreselleşme

Jel Kodları: K00, K19, K 10

THE DEVELOPMENT ADVENTURE OF THE CONCEPT OF SOVEREIGNTY: FROM CLASSIC TO GLOBAL

ABSTRACT

The theory of sovereignty is a concept introduced into the literature by Jean Bodin as an element of the modern state. The theory has a very important place in sharing the power in today's states. The history of the state, which started to emerge with the beginning of people living as a community, is also the history of the balance of power and the struggle for power. Therefore, the history of the sovereignty

---

* Dr. Öğretim Üyesi, Polis Akademisi, omerakademik@gmail.com 0000-0003-2302-5991

Makale Geçmişi/Article History

Başvuru Tarihi / Date of Application : 03 Mart 2021

Düzeltilme Tarihi / Revision Date : 01 Nisan 2021

Kabul Tarihi / Acceptance Date : 05 Nisan 2021

Araştırma Makalesi/Research Article

debate corresponds to a process that lasted for centuries before Jean Bodin. Of course, today the concept of sovereignty differs from the classical meaning Bodin's. However, the theory remains important in itself. After discussing the development of the "theory of sovereignty" from its classical meaning to the way it is perceived in today's states, a vision regarding the future of the concept will be discussed.

Keywords: *Sovereignty, Nation-state, Globalization*

Jel Codes: *K00, K19, K 10*

1. GİRİŞ

'Hükümran' ve 'hakim' olma durumunu ifade eden egemenlik kavramının varlığı ve egemenlik mücadeleleri, doğanın her alanında kendisini gösteren bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Vahşi yaşamda hayvanların hükümranlık alanlarını belirleme ve korumada gösterdikleri çabalardan; modern insan hayatında insanlar, toplumlar ve devletler arasında var olan güç çatışmalarına kadar yaşamın her alanında egemen olma mücadelesine tanıklık edilmektedir. Elbette egemen olma mücadelesinin tarihi, hayatın ve gücün var olduğu ilk dönemlere kadar uzanmaktadır. Ancak egemenlik kavramının 'millete' atfedildiği, günümüzdeki içeriğinin mazisi çok eski dönemlere kadar uzanmamaktadır. Başka bir ifade ile, ilk çağlarda siyasi iktidar ile diğer iktidarlar arasında bir ayrım olmadığı için günümüz anlamıyla egemenlik kavramı ortaya çıkmamıştır (Lütem, 1947: 11). Egemenliğin ortaya çıkması, modern devletin ortaya çıkmasıyla aynı dönemi paylaştığı için; devlete 'egemenlik' ve 'özerklik' kavramlarının atfedilmesinin kökenleri, Orta çağda aranabilir (Heper, 2015: 23).

İlk çağlarda siyasi iktidar ile diğer iktidarlar arasında bir ayrım olmaması demek, ilahi egemenin varlığına bir inanç olmadığı anlamına gelmemektedir. Orta çağ öncesinde egemenlik ilahi bir kavram olarak ele alınmaktadır. Çalışmada demokratik egemenlik anlayışının ortaya çıkmaya başladığı 16. yüzyıl itibarıyla var olan dönem ele alınacaktır. Egemenliğin teokratik temele dayandırıldığı 16. yüzyıl öncesi dönem ele alınmayacaktır. Bu bölümde egemenlik kavramına ilişkin olarak bazı tanımlara yer verilip, kavramın genel çizgileri belirlendikten sonra ilerleyen bölümlerde tarihsel gelişimine değinilecektir.

Oppenheimer "*Egemenlik, yeryüzünde başka herhangi bir kudretten müstakil olan en yüksek otoritedir*" derken, Phillimore'e göre ise egemenlik "*bir devletin halkı tarafından kamu faydası göz önünde tutularak ve ona istinat edilmek üzere verilen bir yetkidir*" (akt. Lütem, 1947: 6, 7). Oppenheimer, egemenlik kavramının tanımını yaparken egemenliğin hiyerarşik konumunu ön plana çıkarmıştır. Gerçekten de egemen olan, en üst karar alma merci olarak ifade edilebilir. Phillimore ise egemenliğin kaynağına vurgu yapmak suretiyle bir tanımlama yapmıştır. Zaten demokratik egemenlik teorilerinin ayırt edici özelliği, egemenliğin kaynağındaki değişimdir. Başka bir ifade ile egemenlik artık

ilahi bir kudretten kaynaklanmamakta, insanlar egemenliğin kaynağı olarak görülmektedir. Egemenlik kavramına ilişkin bir diğer tanım Giddens tarafından yapılmıştır. Giddens, egemenliğin bileşenleri yönünden kavramı ele almıştır. Giddens “Egemenlik neden oluşur?” diye sorar ve devam eder (Giddens, 2008: 366);

“Egemen devlet sınırlı bir bölge ya da bölgeler içerisinde yasa yapma ve bunların yürütülmesini etkin biçimde uygulama; şiddet araçlarının tasarrufu üzerinde tekel oluşturma; dahili siyasi veya idari hükümet biçimiyle ilgili temel siyasetleri kontrol etme; ve gelirinin temeli olan ulusal ekonominin meyvelerini harcama kapasitesi olan bir siyasi organizasyondur”.

Giddens’in yaptığı tespit, egemenlik konusunda daha geniş bakış açısı sunmaktadır. Bir kere egemen devlet, ancak belirli bir sınır veya bölgede geçerli bir kudrettir. Bu durum, devletlerin egemen eşitliği ilkesinden ileri gelmektedir. Dolayısıyla devlet ancak egemenliğini kendi sınırları dahilinde kullanabilmektedir. Egemenlik yetkisi, yasa yapma, yasaları yürütme ve uygulama kudretlerini de içinde barındırmaktadır. Bu bağlamda siyasi otoritenin sınırları da egemenlik çerçevesinde belirlenmektedir. Siyasi otorite, şiddet kullanma tekelinin devlette olmasını ve vatandaşlarında bu tekele rıza göstermesinden ileri gelmektedir. Bu tekel, egemenliği kullanan yapılar açısından önem taşımaktadır.

Egemenlik kavramı Hakyemez tarafından da geniş bir şekilde tanımlanmıştır. Hakyemez tarafından egemenlik (Hakyemez, 2007:55);

“bir devletin vatandaşlarının, ülkesel sınırlar içerisinde aslen sahip olduğu ve bir siyasal varlık olarak bu sınırlar dahilinde özgürce kullanabildiği, meşru, sürekli ve nihai nitelikteki üstün emretme gücü yanında, uluslararası alanda diğer devletlerle hukuken eşit haklara sahip bir aktör olarak, onların müdahalelerinden muaf biçimde, kendi rızası ile girmiş olduğu uluslararası taahhütleri de dikkate alarak, kendi ilişkileri bağlamındaki tüm konularda nihai karar verme yetkisine sahip olmak”

olarak tanımlanmaktadır. Hakyemez, yaptığı tanımda egemenliğin iç ve dış boyutunu vurgulamakta ve iç egemenlik ve dış egemenliğin unsurlarına değinmektedir. Gerçekten de vatandaşlar iç egemenliğe ülke sınırları dahilinde sahiptir. Bu çerçevede vatandaşlar, sahip oldukları egemenliği siyasal bir varlık aracılığıyla kullanmaktadır ve egemenlik üstün emretme gücüyle donatılmıştır. Dış ilişkiler bağlamında ise egemenlik bütün devletlerin egemen eşitliği ilkesi üzerinden tanımlanmıştır. Bu bakımdan her devlet egemenliğe sahip olmakla birlikte, egemen olmalarından hareketle kendi egemenliklerini uluslararası sözleşmeler yoluyla sınırlandırabilmektedir. Burada dikkat çeken husus; egemen, egemenliğini, sahip olduğu egemenlik gücü aracılığıyla sınırlandırmaktadır. Başka bir ifade ile egemenliğin kullanımının sınırlandırılması, egemenlik yetkisi çerçevesinde mümkündür.

Yukarıda yer verilen sınırlı tanımlarda görüldüğü üzere egemenlik kavramında ortak bir tanım yapılamamıştır. Ortak bir tanım yapılamamasının temel sebepleri 1648'den beri egemenlik kavramının yüzyıllar boyunca geçirdiği yapısal dönüşüm ve değişik görüş ve ideaların egemenlik kavramına yüklediği farklı anlamlardır. Benzer şekilde, Kapani'nin de işaret ettiği üzere (Kapani, tarih yok: 58,59), egemenlik kavramı, bir icat değil, on yıllarca devam eden bir üstünlük mücadelesinin bir sonucudur. Her toplum kendi mücadelesini farklı şekilde vermiştir. Bu nedenle üzerinde tek bir tanımın yapılması da mümkün değildir.

2. KLASİK EGEMENLİĞİN İNŞASI

Egemenlik kavramının modern siyaset teorisi çerçevesinde ortaya çıkışı 16. yüzyılda feodalitenin yıkılması ve güçlü merkezi krallıkların ortaya çıkmasıyla gerçekleşmiştir. Bu bakımdan modern egemenliğin ortaya çıkışının modern devletin ortaya çıkışıyla aynı dönemde olması rastlantısal değildir (Beriş, 2014: 30). Klasik egemenlik anlayışı, birçok düşünürün zihin süzgecinden geçmek suretiyle şekillenmiştir. Birçok merhaleden geçen anlayış, netice itibarıyla, bazı temel özellikler üzerine inşa edilmiştir. Klasik egemenlik anlayışının özellikleri, asli bir iktidar olması, en üstün iktidar olması, sınırsız/mutlak bir iktidar olması, tek ve bölünmez olması, devir edilemez olması olarak sıralanabilir (Küçük, 2015: 317). Klasik egemenlik anlayışı, egemenliği mutlak ve bölünmez olarak gördüğü için kuvvetler ayrılığı prensibine uymamaktadır (Küçük, 2015: 331). Egemenliğin niteliklerinden bir tanesi de asli oluşudur. Başka bir ifadeyle egemenlik herhangi bir kaynak tarafından insanlara verilmemekte, insanlar bu egemenliğe doğrudan doğruya sahip olmaktadır (Hakyemez, 2007: 52). Egemenliğin asli oluşu, modern egemenlik teorilerinin en önemli değişikliği olarak ifade edilebilir.

Machiavelli'ye göre egemenliğin temel dayanağı insanların güvenlik ihtiyacıdır (Erdal, 2010: 88). Machiavelli devletin toplumdan özerkleşmesini sağlayan ilkenin "*devlet aklı*" olduğunu söyler. Devlet aklından sonraki en önemli unsur ise egemenlik unsurudur. Egemenliğin bir sonucu olarak modern devlet, uluslararası politikada bir özne, iç politikada ise toplumsal her hususa hakim bir yapıdır (Bezci, 2013: 26). Machiavelli'ye göre egemenlik kilise tarafından bölünmemeli, tek ve bütün olarak kalmalıdır (Çetin, 2002: 57). Prens adlı eserinde egemenin hükümdar (prens) olması gerektiğini savunan düşünür, egemeni denetleyecek ve sınırlandıracak hiçbir gücün de olmadığını savunur (Machiavelli, 1994). Machiavelli, egemenliğin hükümdar nezdinde meşrulaşması adına önemli bir adım atmıştır. Akabinde Bodin, Hobbes ve Rousseau gibi isimler Machiavelli'nin attığı temel üzerine egemenliğin yeni anlamının inşasına devam edecektir (Kan, 2011: 538).

Egemenlik kavramını literatüre Jean Bodin kazandırmıştır. Egemenlik kelimesinin ilk ortaya çıktığı ve bütün dillere yayıldığı ham hali "*Souveraineté*" şeklindedir (Lütem, 1947: 4). Elbette Bodin, egemenlik kavramını kendi dönemine kadar gelişen fikirler ve şartlar üzerine oturtmuştur. Bodin, Machiavelli'nin ortaya attığı seküler egemenlik anlayışını geliştirerek egemenliğin unsurlarını

sıralamıştır (Kan, 2011: 538). Bodin, “Devletin Altı Kitabı” adlı eserinde egemenliği tanımlamaktadır (Kapani :60). “*Bir devlet tarafından yetkilendirilen mutlak ve daimi güç*” (Alatlı, 2010: 846) olarak ifade bulan egemenlik içte insanlar üzerindeki üstün bir iktidardır. Bu üstün iktidar mutlak ve sınırlanamaz, dışta ise bağımsızlıktır. Bodin’e göre egemenlik sınırsız ve mutlak bir iktidardır. Bu iktidar tek, devredilmez ve bölünemezdir (Erdal, 2010: 90; Şener, 2014: 60; Kapani, tarih yok: 60). Bodin’e göre siyasal toplum süreklilik arz eder. Bu bakımdan egemenlik de süreklilik arz etmektedir. Yönetim birimi değişse de bu birimin kullandığı egemenlik değişmemekte, aynı kalmaktadır (Göze, 2007: 126). Bodin egemenliği bir geminin güvertesine benzetmekte, nasıl ki güvertesi olmayan bir yapı gemi değilse egemenliği olmayan bir örgüt de devlet değildir demektedir (Küçük, 2015: 314). Bodin’le birlikte siyasi iktidar ve egemenlik birbirinden ayrılmıştır. Başka bir deyişle, egemenlik, siyasi iktidarlardan farklı olarak süreklilik arz eder. Dolayısıyla siyasi iktidarlar artık egemen değil, yöneticidir (Erdal, 2010: 91,92).

Hobbes, egemenliğin kaynağını tanrı olarak görmemekte, egemenliği toplumun kendisine vermektedir (Beriş, 2008: 58). Devlet, toplumda var olan güvenlik endişesinin bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır (Küçük, 2015: 316). Hobbes’a göre egemenlik ve egemen mutlaktır. Her ne kadar egemen, toplumsal sözleşme sonucu ortaya çıkmış olsa da sözleşme tarafı olarak kabul edilemez. Dolayısıyla herhangi bir yükümlülüğü yoktur. Her ne kadar yasa yapma yetkisi olsa da kendisini yasalara bağlayan kurallar yoktur (Erdal, 2010: 96,97). Hobbes egemenliğin lâik temele oturtulmasında önemli bir rol oynar. Bunu da devletin ortaya çıkışını uhrevi temelden alarak toplum sözleşmesi üzerine temellendirerek yapar. Bodin ve Hobbes egemenlik kavramını yalnızca iç egemenlik boyutuyla ele almıştır (Hakyemez, 2007: 68, 70).

Rousseau’ya göre eşitsizliğin ortaya çıkmasının nedeni toplum olgusunun ortaya çıkmasıdır. Bu eşitsizliğin giderilmesi için sosyal sözleşme teorisinden hareket eder ve genel irade kavramını ortaya atar ve Rousseau’ya göre egemenlik genel iradeye¹ aittir (Uygun, 2020: 251-255). Dolayısıyla egemenlik, Rousseau tarafından insana ve ulusa addedilmiştir (Kan, 2011: 538). Rousseau’ya göre genel irade hata yapmayan, yanılmayan ve her zaman doğru olan bir iradedir. Genel irade devredilmez bir iradedir ve iktidar her ne kadar devredilebilen bir güç olsa da iradenin devredilmesi söz konusu değildir. Genel irade devredilemeyeceği gibi başkaları tarafından temsil de edilemez. Bu bakımdan halk egemenliğinde temsili demokrasinin yeri yoktur. Doğrudan demokrasi halk egemenliğinin doğal bir sonucudur. Yine Rousseau’ya göre egemenlik bölünmeyen bir güçtür (Göze, 2007: 191-214). Genel irade yalnızca insanların tek tek iradeleri değildir. Bireylerin tek tek iradelerinden daha üstün bir iradedir. Egemen varlık, bireylerin toplamından teşekkül ettiği için bireylerin çıkarından farklı bir çıkarı olamaz (Ağaoğulları, 2010 :99; Erdal, 2010: 101,102). Dolayısıyla bireylere güvence göstermesi

---

¹ Genel irade kavramının detayı için bkz: (Ağaoğulları, 2010)

gerekmez (Rousseau, 1996: 50). Rousseau egemenliğin demokratik temele dayandırılmasında halk egemenliği teorisi ile en önemli katkıyı yapan düşünür olarak ifade edilebilir. Rousseau'nun egemenliğinde eşitlik ön plandadır. Bu eşitlik egemenliğin meşruiyetini sağlar (Hakyemez, 2007: 72, 73). Rousseau'ya göre egemenlik genel iradenin uygulanmasından başka bir şey olmadığı için hiçbir zaman devredilemez ve yine aynı gerekçe ile bölünemez (Rousseau, 1996: 59-62). Dolayısıyla Rousseau kuvvetler ayrılığına şiddetle karşı çıkmaktadır. Egemen erk, sınırsız bir erk değildir. Her birey, egemen istediği zaman egemenin isteğini yapmakla yükümlüdür ancak egemen ise yurttaşları yararlarına olmayan bir şeyi yapmaya zorlayamaz (Rousseau, 1996: 67,68,69; Ağaoğulları, 2010 : 99-106).

3. FRANSIZ DEVRİMİ VE EGEMENLİK

Özellikle egemenliğin kaynağı konusu uzun bir dönüşüm ve değişim geçirmiştir. Modern egemenliğin ortaya çıkışının modern devletin ortaya çıkışıyla aynı dönemde olması rastlantısal değildir (Beriş, 2014: 30). Modern devletle birlikte kilisenin oluşturduğu parçalanmış iktidar yapısı sona ermiş, merkezi devletin kurulması ile birlikte egemenliğin meşruluk temeli krallara verilmiştir (Küçük, 2015: 313). Modern devletin ortaya çıkmasıyla birlikte egemenlik kavramı da sırasıyla; egemenliğin genel özelliklerinin belirlenmesi, genel irade, ulusal egemenlik, liderin mutlak iradesi şeklinde gelişim göstermiştir (Çetin, 2002: 72). Ulus-devletler önceki devletlerden en çok iktidarın tek olması yönüyle ayrılmaktadır. (Akıncı, 2012: 64). Fransız Devrimine kadar egemenlik tek bir kişiye ait olarak görülmüştür ancak Fransız Devrimi itibarıyla bu güç tek kişiden alınarak toplumun tamamına verilmiştir (Hakyemez, 2007: 65). Klasik egemenliğin ortaya çıkışı, Fransa kralları lehine hem ülke içinde hem de ülke dışında kendilerinden daha güçlü bir otoritenin var olmadığı bir durum üretmiştir (Kapani, tarih yok: 59). Başka bir ifade ile modern devletin bir unsuru olarak egemenlik aynı zamanda laiklik kavramının da ortaya çıkmasıyla birlikte gelişim göstermeye başlamıştır (Hakyemez, 2007: 57). Klasik egemenlik anlayışından günümüz demokratik egemenlik anlayışına gelinmiştir. Devlet, en yüksek siyasi iktidar olma mücadelesini, “egemen” olmadan evvel; kilise, Roma İmparatorluğu ve feodaliteye karşı vermiştir (Lütem, 1947: 12,13). 1789 Fransız Devrimi² ile birlikte klasik egemenlik anlayışı son raddesine erişmiştir. Devrimle birlikte “ulusal egemenlik” kavramının ortaya çıkması sonucunda, egemen ‘kral’ olmaktan çıkmış, ‘ulus’ haline gelmeye başlamıştır. Bunun neticesinde de anayasal hareket Avrupa’da ilk kez ortaya çıkmıştır (Erdal, 2010: 104). Fransız Devrimi sonrası ulus, devletin meşruluk kaynağı olarak görülmektedir. Dolayısıyla egemenliğin de kaynağıdır. Ulus, artık hukuksal bir olgudur (Beriş, 2008: 59).

---

² Fransız Devrimi'nin temelinde burjuvazinin yükselişi ve aydınlanmacı eleştirinin geleneksel otoriteye karşı gelişmesi yatmaktadır. Elbette dış etkenlerin de devrimin gerçekleşmesinde etkisi olmuştur. Ancak temel gerekçeler ülkenin içinden kaynaklanmaktadır. 1911 yılında Çin’de ve 1917 yılında Rusya’da yaşanan devrimler, Fransız Devrimi’ne benzer gerekçelerle ortaya çıkmıştır. Detaylı okuma için bakınız: (Skocpol, 2004)

Fransız Devrimi ile birlikte klasik egemenlik anlayışı gelişim sürecinin son aşamasına erişmiştir. Fransız Devrimi ile birlikte egemenliğin anayasal bir kurum haline gelmesinin önü açılmıştır. Fransız Devrimi neticesinde milli egemenlik anlayışı anayasal çerçevede ve uygulamada yer edinmiştir. Ulusal egemenliğin tamamıyla insanlara dayandırılması, egemenlik kavramının demokratik meşruiyetini güçlendiren bir niteliktedir. Fransız Devrimi ile birlikte klasik egemenlik anlayışının temelini oluşturan mutlaklık, süreklilik gibi temel niteliklerde bir değişiklik söz konusu değildir. Esas değişiklik kral yerine ulusun egemenliğe sahip olmasıdır (Hakyemez, 2007: 75).

Egemenlik ilk ortaya çıktığı haliyle mutlak iken ilerleyen zamanlarda klasik boyutu aşılmıştır. Dolayısıyla artık mutlak bir egemenlikten değil sınırlı egemenlikten söz edilir hale gelmiştir. Fransız Devrimi sonrasında milli egemenlik ve halk egemenliği ayrımı daha da somutlaşmıştır (Hakyemez, 2007: 49).

4. EGEMENLİK KAVRAMININ ÇEŞİTLİ ANLAMLARI

4.1. Halk Egemenliği ve Milli Egemenlik Ayrımı

Demokratik egemenlik anlayışı, egemenliğin kaynağını “milli egemenlik” ve “halk egemenliği” olarak iki farklı şekilde ele almaktadır. Egemenliğin “demokratik egemenlik” olarak kabul edilebilmesi için kaynağını halktan alması gerekmektedir (İpek, 2008: 217). Eğer egemen kaynağını bireylerden alırsa meşru bir iktidar olarak kabul edilir (Özçelik, 1984: 62). Halk egemenliği ve milli egemenliğin ortak noktası, egemenliği monarktan alarak insanlara vermesidir. Başka bir deyişle egemenliğin içeriği ve anlamında bir değişiklik olmaksızın egemenliğin kaynağı değişmiştir (Hakyemez, 2004: 64). Halk egemenliği ilk kez Rousseau tarafından ileri sürülmüştür. Halk, belirli bir zamanda belirli bir ülkede yaşayan insan topluluğudur. Dolayısıyla somut bir varlıktır. Halk somut bir kavram olduğu için egemenliğini doğrudan kullanabilir. Bu somut varlık bireyden ayrı değildir. Halk egemenliği de haliyle bireylerin egemenliklerinin toplamı olarak ifade edilebilir (İpek, 2008: 218,219). Halk egemenliği teorisinde genel iradenin sahip olduğu egemenliğin temel özellikleri; bölünmez bir bütün olması, mutlak ve üstün bir iktidar olması, egemenliğin temsil olunamaması, vekil ve halk arasında emredici vekalet ilişkisinin var olması, egemenliğin devir ve ferağının mümkün olmaması, yürütmede sınırlı ve bağlı bir temsiliyet ilişkisinin olması, oy vermenin bir hak olması olarak sıralanabilir (Küçük, 2015: 339-345; Kapani, tarih yok: 79-82). Oy verme bir hak olduğu için seçimlerde oy kullanmak isteğe bağlıdır. Halk egemenliği teorisi kuvvetler ayrılığı teorisi ile bağdaşmamaktadır ve anayasa yargısını da kabul etmemektedir (Gözler, 2011: 169,170).

Milli egemenlik teorisi, halk egemenliği teorisi gibi Rousseau'nun fikirleri temelinde gelişen bir teoridir. Ancak Sieyes tarafından sistematize edilmiştir (Küçük, 2015: 323). Sieyes, milleti “*ortak bir yasaya göre yönetilen ve aynı yasa koyucu tarafından temsil edilen bireyler topluluğu*” olarak tanımlar.

Milli egemenlik teorisinin önemli ayırt edici noktası milletin manevi bir kişilik olması ve milli irade³ ifadesi ile karşılık bulmasıdır (Kapani, tarih yok: 77-79). Bu sebeple bireylerin tek tek güçleri ve iktidarları yoktur (Koçak, 2006: 111). Milli egemenlik teorisine göre egemenlik millete aittir. Millet, belirli bir zamanda belirli bir ülkede yaşayan insan topluluğundan fazlasını ifade eder. Millet, ayrı ayrı bireylerden oluşmaz (İpek, 2008: 224). Millet kavramı geçmişte yaşamış olan, şu anda yaşayan ve gelecekte yaşayacak olan insanları ifade ettiği için soyut bir kavramdır (Gözler, 2011: 167). Millet soyut bir kavram olduğu için egemenliğini ancak temsilcileri aracılığıyla kullanabilir ve kuvvetler ayrılığı prensibine uygun bir teoridir (Küçük, 2015: 325; Kapani, tarih yok: 79-82). Aynı zamanda anayasa yargısı da milli egemenlikte kanunların denetimi için gereklidir. (Gözler, 2011: 168). Millet tüzel bir kişiliktir (Özçelik, 1984: 63). Milleti temsil eden temsilciler, seçtikleri bölgenin veya partisinin değil, bütün milletin temsilcisi olarak kabul edilir. Milli egemenliğe göre egemenlik tek tek vatandaşlara verilmediği için vatandaşlara tanınan seçme yetkisi bir hak değil, ödevdir (Küçük, 2015: 324). Öte yandan seçmek bir ödev olduğu için oy kullanmak mecburidir. Milli egemenlik teorisini teokratik egemenlik teorisinden ayıran temel husus egemenliğin sahibinin ve süjesinin değişmesidir (Kapani, tarih yok: 77-79).

Günümüz devlet ve toplumlarında her iki egemenlik teorisi de eleştirilmekte, tutarlı yönleri değerlendirilmektedir. Artık devletler ister milli egemenlik temelli olsun ister halk egemenliği temelli olsun, yukarıda bahsi geçen özellikleri bağlamında iç içe geçmişlerdir (Koçak, 2006: 116). Söz gelimi Türkiye milli egemenlik teorisi temelli bir devlet olmasının yanı sıra referandum gibi yarı doğrudan demokrasinin araçlarını kullanmaktadır. Günümüz demokrasilerinde egemen, millet yahut halk değil, seçmendir (Gözler, 2011: 171)

Devletin somut yüzünü gösteren en önemli kavram “iktidar” kavramıdır (Kapani, tarih yok: 39). Egemenlik ile iktidar arasındaki ilişki, devlet kudretini elinde bulunduran kişiler ile ifade edilmektedir. Doktrinde var olan farklı değerlendirmelere rağmen iktidarın, başka bir ifade ile devlet kudretinin, egemenlik ile doğrudan ilintili olduğu ifade edilebilir (Özkaya, 2019: 30).

---

³ Kapani, klasik meşruluk teorilerini eleştirmektedir. Özellikle milli egemenlik teorisi üzerinde durmaktadır. Milli egemenlik teorisini eleştirirken de bazı kişilerin bu teoriyi demokratik rejimin meşruluk temeline dayandırması noktasından hareket eder. Aynı zamanda milli egemenlik teorisini milli irade kavramı bakımından ele alır. Bu noktada siyasi iktidarların tutum ve davranışlarını milli irade kavramı çerçevesinde temellendirmesi noktasında eleştirilerini sıralar ve cümleler ile ifade eder: “gerçekten bizde çok partili düzene geçildikten sonra seçmen çoğunluğunun oylarını alarak işbaşına gelen iktidarlar, her fırsatta-özellikle yoğun eleştiri ve muhalefet karşısında kaldıkları zaman- “milli irade”yi temsil ettiklerini ileri sürmüşlerdir. Bu iddia bir noktada onları “milli iradenin temsilcisi” olarak “her şeyi yapabilecekleri” sanısına kadar götürmüştür.” Kapani’ye göre milli irade başka bir şeydir seçmen çoğunluğunun siyasal tercihi başka bir şeydir. Bu bakımdan milli egemenlik ilkesi çerçevesinde seçimlerde oy kullanmış olan seçmen çoğunluğunun siyasal tercihi ne bir milli iradedir ne bir genel iradedir ne de halkın iradesidir (Kapani, tarih yok: 82-86)

4.2. İç Egemenlik ve Dış Egemenlik Ayrımı

Jellinek devletin unsurlarını toprak, insan ve devlet iktidarı olarak sıralar. Devlet iktidarından kasıt egemenliktir. Devlet, egemen olmasından hareketle hükmeden kuvvettir. Jellinek iç ve dış egemenliği birbirinden ayrılmaz birer parça olarak kabul eder. Modern devlette egemenliğin negatif ve pozitif olmak üzere iki boyutu olduğunu söyler. Negatif boyut, devletin ne iç ne de dış baskılarla kendi yetkilerini sınırlandırmaya zorlanamamasını; pozitif boyut ise devletin kendi hukukunu oluşturması noktasında sınırsız yetkiye sahip olduğunu ifade eder (Göztepe, 2008: 51, 53). Öte yandan Jellinek'e göre devletin en önemli gücü, kendi yolunu çizebilmesi ve kendini sınırlayabilmesidir. Devlet isterse kendi kanunlarına uyabilir (hukuk devleti), yabancı devletleri tanıyabilir ve uluslararası sisteme dahil olarak egemenliğini sınırlayabilir. Böylelikle devlet maddi güçten manevi güce geçer ve iradesini sınırsız bir güçten sınırlı güce dönüştürür (Lütem, 1947: 57). İç ve dış egemenlik birbirini tamamlamaktadır. Egemenliğin ilk ortaya çıkışı iç egemenlikle alakalıdır. İç egemenlik özü itibarıyla anayasa hukuku ile ilgili bir konudur. İç egemenlik Hakyemez'in ifadesiyle (Hakyemez; 2007: 78,79) *“devlet iktidarının, diğer iktidar sahibi gerçek ve tüzel kişilerin üzerinde olmasını ve bu Siyasal organizasyonun ülke içerisindeki tüm vatandaşları, grupları ve kurumları bağlayıcı nitelikte kesin, nihai ve bağımsız kararlar alabilen ve üstün emretme gücünü kullanabilen otoriteye sahip olmasını ifade eder”*.

Kapani'ye göre (Kapani, tarih yok: 61,62) iç egemenlik iki farklı anlamda karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamlardan ilki devlet iktidarının en üstün sınırsız ve mutlak olmasıyla birlikte bölünmezlik ve devredilmezlik gibi nitelikleri ile alakalıdır. Bu bağlamda egemenlik devlet iktidarının özelliklerini tanımlama niteliğindedir. İkinci olarak ise egemenlik kavramı devletin doğrudan doğruya kendisini ifade etmektedir. Bu anlamda egemenlik kavramı iktidarın niteliğini değil somut olarak içeriğini ifade eden bir kavramdır. Hakyemez'e göre iç egemenlik, ülke içinde ve ülkenin hukuk kuralları bağlamında başka herhangi bir devletin müdahalesine tabi olmaksızın siyasi, ekonomik, hukuki kurallar alabilmesini ve bu kuralların bağlayıcı nitelikte olmasını ifade eder (Hakyemez, 2007: 54).

Dış egemenlik⁴ *“devletin dışarıda başka hiçbir devlete bağlı olmaması, herhangi bir şekilde başka bir devlet devlete tabi bulunmaması”* (Kapani, tarih yok: 61) olarak ifade edilebilir ve bu durum devletlerin egemen eşitliği ilkesini de ifade etmektedir. Hukuki anlamda, devletler eşittir. Dış egemenlikten kasıt bir devletin uluslararası tüzel kişiliğe sahip olması ve diğer devletlerin etki ve müdahale alanının dışında kalmasıdır (Beriş, 2014: 11, 12). Dış egemenlik 1648 Vesfalya Antlaşması ile beraber ortaya çıkmıştır. O bununla birlikte uluslararası hukuk düzeni oluşmaya başlamıştır. Uluslararası hukukta mutlak egemenlik durumundan söz edilemez. Eğer bir devletin diğer devletler

⁴ Kapani, dış egemenlik ifadesi yerine bağımsızlık ifadesinin kullanılmasının daha uygun olduğu görüşündedir (Kapani, tarih yok: 61).

üzerinde mutlak egemenliği söz konusu ise o zaman devletler arasında egemen eşitlik ilkesinin varlığından söz edilemez. Başka bir ifade ile, dış egemenlik de devletlerin egemen eşitliği söz konusudur, bu bakımdan devletler arasında hiyerarşik bir silsile söz konusu değildir.

Düşünür Hans Kelsen ise egemenliği iç hukuk ve uluslararası hukuk bağlamında tartışmıştır. Kelsen'e göre hukuk devleti ve devlet egemenliği birbiriyile çatışmaz. Hukukun üstünlüğü devletin egemenliğidir. Kelsen iç egemenliği mutlak bir egemenlik olarak tanımlar ancak dış egemenlik mutlak değildir. Başka bir deyişle dış egemenliği diğer devletler ile karşılıklı bağımlılık olarak kabul eder. Egemenliği bölünebilir, paylaşılabilir bir değer olarak görmemektedir. (Göztepe, 2008: 55,56).

5. KÜRESELLEŞME VE EGEMENLİK

Wallerstein'a göre modern devletin en ayırt edici özelliği egemenlik iddiasında bulunmasıdır (akt. Akıncı, 2012: 63). Ancak egemenlik tanınma ile mümkündür. İç egemenlik anayasalar çerçevesinde günümüzde devletin değildir. Devlet egemenliğini kendi eliyle sınırlandırmıştır. Wallerstein'a göre mevcut dünya sisteminin ayırt edici özellikleri 1500'lü yıllardan itibaren ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan "modern dünya sistemi" kapitalist üretim biçiminin bir sonucudur. Dünya kapitalist sistemi merkez, yarı çevre, çevre ülkelerinden oluşur. Bu devletlerin içinde bulunduğu gelişme, modernleşme, endüstrileşme gibi süreçler bütün devletler lehine olan süreçler olarak kabul edilemez. Kapitalist dünya düzeninin ortaya çıkardığı yeni dünya düzeni dünya imparatorluklarını sona erdirmiş ve yeni bir devlet düzeni ortaya koymuştur⁵ (Frank ve Gills, 2003: 41-46; Kayaalp, 2007).

1950 yılı sonrasında klasik anlamdaki Vesfalyan tipi egemenlik düzeni, küreselleşme süreci ve II. Dünya Savaşı'nın sonuçları bağlamında ulus-devlet anlayışındaki değişime de paralel bir şekilde, değişmeye başlamıştır. Yeni düzenle birlikte siyasi iktidarların güçlerinin azaldığı ifade edilebilir. Egemenlik kavramı artık yeni kavramlarla sorgulanır hale gelmiştir. Aynı zamanda ekonomi, teknoloji, hukuk gibi farklı birçok alanda yaşanan dönüşümler, egemenlik kavramının sorgulanmasına katkı sağlamıştır (Özkaya, 2019: 281).

II. Dünya Savaşı sonrasında devletlerin "mutlak" egemen oluşu sorgulanmaya başlanmıştır (Beriş, 2008: 66). Temel insan haklarının, devletlerin egemenlik vasfı altında ezilmesini önlemek için devletlerin mutlak egemenliklerinin kırılması gereği somutlaşmıştır. Günümüzde egemenliği kullanan

---

⁵ Ancak Frank ve Gills, Wallerstein'in bu tezine karşı çıkmaktadır. Frank ve Gills'e göre çağdaş dünya sistemi en az beş bin yıllık bir maziye sahiptir. Mevcut dünya düzeninin Batı eksenli hali yakın geçmişe ilişkin olarak beş bin yıllık gelişimin bir kırılması değil, parçasıdır. Wallerstein modern dünya sisteminin ayırt edici özelliği olarak kesintisiz sermaye birikiminden bahseder. Ancak Frank ve Gills sermaye birikiminin yeni bir şey olmadığını ve binlerce yıldır devam eden bir süreç olduğunu ileri sürmektedir. Öte yandan Frank ve Gills merkez-çevre ilişkisinin 1492 yılında Amerika kıtasının keşfinden sonra ortaya çıkan "modern" bir ilişki ağı olarak görmemekte, daha önceki dönemlerde de var olduğunu iddia etmektedir. Hegemonya ve rekabet yeni bir şey değildir. Yüzyıllardır var olan bir olgudur. Detaylı okuma için bakınız: (Frank ve Gills, 2003)

yapılar en üst güç olarak kabul edilmektedir. Ancak bu yapıların en üst güç olması demek sınırsız bir şekilde karar alabileceği anlamına gelmemektedir. Klasik anlamda egemenlik monist bir yapıdadır. Başka bir ifadeyle egemenlik mutlak sınırsız ve bölünmezdir. Günümüzde ise düalist egemenlik görüşü söz konusudur. Bu görüşe göre ise egemenlik sınırlı bir egemenliktir (Hakyemez, 2007: 56).

Dünyada yaşanan insan hakları ihlallerinin önüne geçmek ve küresel güvenlik ihtiyacı sebebiyle II. Dünya Savaşı sonrasında Birleşmiş Milletler devreye girmiştir. Başka bir deyişle güvenlik ve insan hakları ihlallerine karşı korunma ihtiyacının Birleşmiş Milletler aracılığıyla giderilmesi yoluna gidilmiştir. İmzalanan evrensel ve bölgesel antlaşmalar devletlerin egemenliklerini sınırlandırmıştır. Bu antlaşmalar vesilesiyle devletler, kendi egemenliklerini, kendi iradeleri sınırlandırmaktadır (Beriş, 2014: 140-150). Artık devletler hukuk devleti olmanın bir neticesi olarak sınırlı egemenlik sahibidir (Küçük, 2015: 311). Ticaretin serbestleşmesi, çok uluslu üretim ve çok uluslu şirketlerin artan etkinliği, uluslararası finansın güçlenmesi, insan hakları olgusunun devletlerin iç sorunları olmaktan çıkıp, uluslararasılaşması, uluslararası örgütlerin etkinliğinin artması gibi sebepler devletlerin egemenliğinin sorgulanmasını ve sınırlandırılmasını etkilemektedir.

Soğuk Savaşın devam ettiği yıllarda, özellikle 1970 sonrası, egemenlik anlayışı aşınmaya başlamıştır. Devlet iktidarı yeniden sorgulanmaya başlanmış, bu iktidar başta ekonomik açıdan, akabinde ise yönetsel anlamda sorgulanmıştır. Ulusal egemenlik klasik anlamını daha hızlı bir biçimde yitirmeye başlamıştır (Soykan Adaoğlu, 2006: 6). Ulusal egemenlikteki bu dönüşüm ile insan hakları tüm dünyada önem kazanmış, ulus üstü örgütler devletlerin egemenliklerine alternatif hale gelmişlerdir (Kiraz, 2012: 98).

Kapani (Kapani, tarih yok: 63-66), klasik egemenliğin günümüzde geçerli olup olmadığı tartışmasını üç başlık üzerinden tartışmaktadır. Kapani'ye göre bir kere günümüzde mutlak ve sınırsız bir iktidarın varlığı yine günümüz değeri olan hukuk devleti anlayışıyla taban tabana zıt bir durum oluşturmaktadır. Dolayısıyla klasik egemenlik anlayışı, hukuk devletini benimseyen ülkelerde karşılık bulamayacaktır. Hukuk devletinin doğal bir sonucu olarak sınırlı iktidar anlayışı yine klasik anlamda egemenliğin günümüzde geçerli olamayacağına bir göstergesidir. Çünkü hukukun üstünlüğünü kabul etmek devlet kudretinin üstünlüğünü kabul etmekten daha demokratik bir değerdir. Kapani'ye göre ikinci olarak klasik egemenliğin tek, bölünmez ve en üstün iktidar olması bakımından günümüzde uygulanması mümkün görünmemektedir. Gerçekten de günümüzde var olan federal devletler egemenliğin tek, bölünmez ve en üstün olma niteliği bakımından tezatlık taşımaktadır. Üçüncü olarak egemenlik kavramının klasik anlamı kuvvetler ayrılığı ilkesi ile de çelişmektedir. Bu üç ana unsur çerçevesinde Kapani, klasik egemenlik anlayışının günümüzde var olmasının mümkün olmadığı sonucuna ulaşmaktadır.

Devletlerin farklı alanlarda birbirlerine olan bağımlılıkları artmıştır. Dolayısıyla devletler bu bağımlılıklar neticesinde uluslararası özgürlüklerini kısıtlayan uluslararası antlaşmalar

imzalamaktadırlar. Başka bir ifade ile, klasik egemenlik anlayışının geçtiği aşamalardan sonra, günümüz devletlerinde artık egemen, sınırlı egemendir. Egemenliğin kullanılması çeşitli araçlarla sınırlandırılmaktadır. Özellikle küreselleşme ile klasik egemenliğin niteliklerinde yaşanan değişim ve sınırlı egemenliğe geçişin sebepleri; hukuk devleti ilkesinin gelişmesi, insan hakları anlayışındaki gelişmeler, çok uluslu şirketlerin ortaya çıkması, federal devlet yapısının ortaya çıkması, kuvvetler ayrılığı ilkesinin ortaya çıkması ve gelişmesi, uluslararası sözleşmeler ve uluslararası kuruluşların ortaya çıkması olarak sıralanabilir (Koçak, 2006: 128-148). Öte yandan artık egemenlik alanının dünya ile sınırlı kalmayarak uzayda da egemenlik çatışmalarının varlığı ve siber alanda egemenlik ile ilgili gelişmelerin yaşandığı yeni bir dönemin başladığını da ifade etmek gerekir.

Egemenlik mevzusunda kimin egemenliğe sahip olacağı sorusuyla birlikte bu egemenliğin nasıl kullanılacağı sorusu tartışılmaktadır. Hakyemez'in de tespit ettiği üzere egemenliğin sahibi konusunda tartışmalar çok derin değildir. Ancak egemenliğin kullanılması noktasında bir iktidar mücadelesi söz konusudur (Hakyemez, 2007: 58). Egemenlik millete ait olan bir kavram iken, egemenliği kullanan siyasi yapı ise iktidar olarak ifade edilir. Dolayısıyla siyasi iktidar egemenliğin kaynağı veya sahibi olmamakla birlikte egemenliği millet adına kullanan yapıyı ifade eder. Bu bağlamda iktidar geçici nitelikte ve insanların iradesini ortaya koymaya yönelik var olan bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine Hakyemez'in tespit ettiği üzere egemenlik ve iktidar kavramları arasındaki farklar şu şekilde ifade edilebilir: İlk olarak iktidar kavramı egemenlik kavramına nazaran daha sınırlı bir yapıdır. İkinci olarak egemenliği kullanan iktidarlar belirli aralıklarla değişmektedir. Oysaki egemenlik kaynağı bakımından değişmeyen bir yapıdadır. Üçüncü olarak egemenlik kavramı iktidar kavramı bakımından hiyerarşik olarak üst konumda kabul edilir. Egemenlik kavramı doğrudan doğruya bağımsızlığı ifade ederken iktidar kavramı ise bağımsızlıktan ayrı olarak ortaya çıkabilir. Bir diğer husus, egemenlik bölünmez bir niteliğe sahip olabilirken egemenliğin kullanımında iktidar kavramı bölünebilir niteliktedir. Son olarak egemenlik kavramı ideolojik temelde soyut bir kavram iken iktidar ise anayasal sınırlar çerçevesinde teşekkül eden somut bir yapı olarak ifade edilebilir (Hakyemez, 2007: 59).

Her ne kadar egemenlik devletin “özü” olan bir kavram olsa da bu durum devletin sınırsız ve sonsuz bir güce sahip olduğu anlamı taşımamaktadır (Beriş, 2008: 76). Küreselleşme süreci, ulus-devlet sisteminin temel dinamikleri üzerinde değiştirici etkiye sahiptir. Bu etki neticesinde birey, toplum ve hatta uluslararası şirketler; devletin siyaset ve uluslararası ilişkiler alanlarında sahip olduğu temel aktörlük vasfını ele geçirmeye başlamıştır. Günümüzde devletler egemenliğin en temel belirleyicisi olmaktan ziyade, mikro ve makro enstrümanların ajanı haline gelmiştir. Başka bir ifade ile yerel bağlamda ulus altı oluşumlar ve küresel anlamda uluslararası şirketler egemenlik hususunda devleti yönlendirmektedir (Özkaya, 2019: 280). Bu yerelleşme ve genişleme neticesinde ulus devletlerin milli alanları daralmaktadır. NGO olarak adlandırılan hükümet dışı örgütler de siyasi kudretten pay istemektedir (Orallı, 2012: 50). Uluslararası ve ulus üstü örgütler devletlerin egemenliklerini

paylaşmaya başlamaktadır. Bu örgütlerin başlıcaları, AB, NATO gibi oluşumlardır. Devletler bazı antlaşmalar yoluyla da egemenliklerini paylaşmaktadırlar. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi gibi ulus üstü örgütlerce hazırlanan anlaşmalar, devletlerin egemenliğini sınırlandırmaktadır (Kiraz, 2012: 99). Küreselleşmenin egemenliği aşındırıcı bunca özelliğinin yanı sıra ulus-devletler uluslararası düzlemde “katılım” ve “denetim” hususlarındaki etkinlikleriyle egemenliklerini sürdürmektedirler. Söz gelimi tüm devletler kendilerini Birleşmiş Milletler’de temsil etmekte ve belirli aralıklarla da Güvenlik Konseyi gibi organlarda denetim görevini icra etmektedir (Hakyemez, 2004: 209).

Anayasacılık sürecinin yaşanmasıyla birlikte mutlak iktidar anlayışı geçerliliğini daha çok yitirmiştir. Artık siyasi iktidar sadece ülkesel normlarla değil, uluslararası normlarla da sınırlandırılmaya başlanmıştır. Artık devletler, egemenlik hakları çerçevesinde, hukuk devleti olmanın da ötesine geçerek, egemenliklerini uluslararası arenada sınırlandırmaktadırlar (Orallı, 2012: 53). Hukuk Devleti anlayışının gelişmesi, uluslararası hukukun gelişmesi gibi sebeplerle klasik egemenlik anlayışının bir unsuru olan “*egemenliğin mutlak*” oluşu artık geçerliliğini yitirmiştir. Devletler artık kendi egemenliklerini mutlak olarak görememekte, uluslararası hukuk ile egemenliklerini sınırlandırmayı kabul etmektedirler. Günümüzde birey uluslararası hukukun bir öznesidir. Haliyle egemenlik anlayışı da bu minvalde dönüşmek zorunda kalmıştır (İpek, 2008: 333; Duman, 2001: 487).

Egemenlik kavramı ortaya çıktığı ilk günden beri sorgulanan, gelişen, farklı anlamlar yüklenen bir kavramdır. Küreselleşme ile dünyanın küçülmesi, zamanın daralması egemenlik kavramının sorgulanma, değişme ve dönüşme sürecini hızlandırmış ve karmaşıklaştırmıştır. Bu noktada egemenliğe ilişkin yeni tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlamalardan bazıları; “*Karmaşık (Kompleks) Egemenlik*” ve “*Güçlenen ya da Gelişen Egemenlik*” tanımlamalarıdır (Sunay, 2007: 308-341). Karmaşık (kompleks) egemenlik görüşünü ileri sürenlere göre; ulusal yetki alanı daralmaktadır. Aynı toplum üzerinde hem merkezi hem bölgesel hem de uluslar üstü örgütlerin egemenliği kullanması ve egemenliğin çok merkezli, çok yapıli ve çok düzeyli olması söz konusudur (Sunay, 2012: 31). Bunun sağlanabilmesi için de çok aktörlü yönetişimin varlığı, ülkesel ve fonksiyonel egemenlik alanlarının belirlenmesi, yetki paylaşımı çerçevesinde egemenliğin ortaklaşa kullanılması gerekmektedir (Sunay, 2007: 309-330). Güçlenen ya da gelişen egemenlik görüşünü ileri sürenlere göre ise, devletlerin yetki alanlarının daraldığı, hareket kabiliyetlerinin aşındığı var olan bir gerçeklik olsa da devletlerin farklı yönleriyle daha avantajlı konuma gelmeleri söz konusudur. Küreselleşme yalnızca devletlerin egemenliğini aşındırmamaktadır. Aynı zamanda ulusal çıkarların gerçekleştirilmesi için de kullanılabilir bir süreçtir. Görüşü savunanlara göre küreselleşmeyi doğuran ve küreselleşmenin sonuçları olan bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, uluslararası hukuktaki gelişmeler, ekonomide yaşanan dönüşümler, insan hakları konusunda kat edilen yol ve daha birçok gelişme devletlerin

egemenliklerini ortadan kaldırmamakta, bilakis egemenliklerini güçlendirmekte ve geliştirmektedir (Sunay, 2007: 331-341).

6. SONUÇ

1648 yılında imzalanan Vesfalya Antlaşması dünyada var olan toplumsal düzenin yeniden şekillenmesi açısından önemli bir yer tutar. Elbette sadece antlaşmanın varlığı toplumsal düzeni şekillendirmemiştir. Aksine, dünyada var olan yeni düzen arayışı modern devleti ortaya çıkaracak olan bu antlaşmanın imzalanmasına zemin hazırlamıştır. Yaşanan bu süreçte devlet olgusunun şekillenmesinin yanı sıra egemenlik kavramının da laik bir devlet düzeni içinde şekillenmesinin önü açılmıştır. İlk etapta mutlak, bölünmez, sınırlanamaz ve devredilmez bir güç olarak ortaya atılan egemenlik anlayışı, devletlerin ve toplumların geçirdikleri aşamalara benzer süreçleri yaşamıştır. Egemenlik kavramı, değişen dünya düzeninde, sahip olduğu nitelikler bağlamında etkilenmiştir. Küreselleşme süreci, sosyal olan hemen hemen her konuda olduğu gibi, egemenlik konusunda da değişikliklere neden olmuştur. Egemenlik kavramının niteliğinin değişmesinde küreselleşmenin yanı sıra insan hakları anlayışının gelişmesi, kuvvetler ayrılığı ilkesinin dünya nezdinde oldukça yaygın bir şekilde uygulanıyor olması, hukuk devleti ilkesinin gelişmesi gibi diğer faktörlerin de etkisinden söz etmek gerekir. Günümüz dünyasında egemenlik, Bodin'in baktığı pencere dahilinde tanımlanmaktan uzaktır. Egemenlik kavramı da küreselleşmiştir. İlerleyen dönemlerde egemenliğin küreselleşmesinin bir adım öteye gideceğini şimdiden söylemek gerekir. Çünkü günümüzde insanların egemenlik mücadeleleri yalnızca devlet içi veya devletler arası değildir. Teknoloji ve telekomünikasyon sistemlerinin gelişimi egemenlik mücadelelerinin alanlarını genişletmektedir. Siber alanda yaşanan mücadeleler, uzay çalışmalarının artması ve uzay hukukunun gelişmesi, egemenlik tartışmalarının bir sonraki yoğun tartışma alanının sınırlarını çizmektedir. Aynı zamanda günümüz şartlarında ulus-devletlerin egemenliklerini tamamıyla yitirdiklerini söylemek de yersiz bir tespit olacaktır. Küreselleşme ile birlikte devletlerin iç ve dış egemenliklerinin dönüştüğü bir gerçektir. Ancak doğal hayatın bir gerçekliği olan evrim, sosyal hayatın da bir gerçekliği olarak karşımızda durmaktadır. Sosyal ve siyasal kavramlar, sosyal ve siyasal hayatın evrimleşmesi sürecinde ancak yeni sisteme adapte oldukları sürece hayatta kalacaktır. Aksi halde doğal seleksiyon kaçınılmazdır. Egemenlik kavramı bağlamında yapacağımız son tespit ise, kavramın gelecek yıllarda yeni dünya düzeni çerçevesinde evrim geçireceği yönündedir. Ancak bu evrim, bugüne kadarki değişimlerde olduğu gibi, sancısız olmayacaktır.

KAYNAKÇA

Ağaoğulları, M. A. (2010) "Ulus-Devlet ya da Halkın Egemenliği", 2. baskı, Ankara: İmge Kitabevi

Akıncı, A. (2012). "Modern Ulus Devletlerin Doğuşu" Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 34: 61-70.

Alatlı, A. (2010). "Batı'ya Yön Veren Metinler II -Rönesans, Protestan Reformu/ Erken Modern Dönem/ Bilim Çağı (1350-1650)" Nevşehir: Kapadokya Meslek Yüksek Okulu

Beriş, H. E. (2008). "Egemenlik Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme" Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 63(1): 55-80.

Beriş, H. E. (2014). "Egemenlik Bir Kavramın Geçmişi, Bugünü ve Geleceği", 1. Baskı, İstanbul: Tezkire Yayıncılık.

Bezci, B. (2013). "Cumhuriyetin Kurucu İradesini Modern Devletin Doğası Üzerinden Okumak" Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi , 56 (586): 23-35.

Çetin, H. (2002, Bahar). "Modern Devletin Egemenlik (Kurucu İktidar) Döngüsü" Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , :57-75.

Duman, İ. H. (2001). "Devletin Ulusu ve Ülkesiyle Bölünmez Bütünlüğü ve Bu Gerekçe ile Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılması" Türkiye Barolar Birliği Dergisi(2): 479-504.

Erdal, S. (2010). "Siyasal Düşünürler ve Modern Egemenlik" Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 18 (2): 83-115.

Frank, A. G.; Gills, B. K. (2003). "Dünya Sistemi- Beş Yüzyıllık mı Beş Binyıllık mı?," Ankara: İmge Kitabevi

Göze, A. (2007). "Siyasal Düşünceler ve Yönetimler", 11. baskı. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Giddens, A. (2008). "Ulus-Devlet ve Şiddet" 2. Baskı, (C. Atay, Çev.) Kalkedon Yayınları.

Gözler, K. (2011). "Anayasa Hukukunun Genel Esasları" İkinci Baskıdan Tıpkı Ek Baskı, Bursa: Ekin Yayınevi.

Göztepe, E. (2008). "Avrupa Birliği'nin Siyasal Bütünleşmesi ve Egemenlik Yetkisinin Paylaşılması Sorunu" Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Hakyemez, Y. Ş. (2004). "Mutlak Monarşilerden Günümüze Egemenlik Kavramı Doğuşu, Gelişimi, Kavramsal Çerçevesi ve Dönüşümü" Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Hakyemez, Y. Ş. (2007). "Egemenlik Kavramı ve Tarihsel Gelişimi", "Küreselleşme ve Türkiye (Türkiye'de Devletin Gelişimi)" kitabın içinde, Ed. Okutan, C. Ankara: Seçkin Yayınevi ss 48-89.

Heper, Y. (2015) "Beka Kaygısı -Devletin Ülkesi ve Milletiyle Bölünmez Bütünlüğü-", İstanbul: XII Levha Yayıncılık

İpek, A. (2008, Nisan). "Ulus Egemenliği ve Halk Egemenliği Karşılaştırması ve Yeni Anayasa İçin Halk Egemenliği Önerisi" Sosyal Bilimler Dergisi(20).

Kan, Kürşat (2011), "Özgürlük Çığılığının Yankılandığı Son Kale: Egemenlik", Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Selçuk Üniversitesi, 22(11): 37-55.

Kapani, M. (Tarih yok.), "Politika Bilimine Giriş" 35. Basım. Bilgi Yayınevi.

Kayaalp, E. (2007), "Wallerstein," Uluslararası İlişkiler Siyaset Teorisi Üzerine Bir Deneme içinde, Kitap Yazarı Williams H.; Wright, M., Ankara: Siyasal Yayınevi: 329-347

Küçük, A. (2015). "Egemenlik (Hakimiyet), Halk Egemenliği ve Milli Egemenlik Tartışmaları ve Egemenlik Anlayışında Esaslı Dönüşüm" Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi(6): 311-361.

Kiraz, S. (2012). "Uluslararası İlişkilerde Egemenliğin Değişen Yüzü" Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 5(1): 93-102.

Koçak, M. (2006). "Batı'da ve Türkiye'de Egemenlik Anlayışının Değişimi- Devlet ve Egemenlik" 1. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Lütem, İ. (1947). "Egemenlik Kavramı ve Devletlerarası Hukuk" Ankara: Sakarya Basımevi.

Machiavelli, N. (1994). "Prens" (N. Güvenç, Çev:) 2. Baskı. İstanbul: Anahtar Kitapları Yayınevi

Orallı, L. E. (2012). "Uluslararası Örgütlerin Anayasacılığa Etkileri" Güvenlik Bilimleri Dergisi, 1(1): 47-77.

Rousseau, J. J. (1996). "Toplum Sözleşmesi" (A. Erenulu, Çev.) Ankara: Öteki Yayıncılık.

Skocpol, T. (2004), "Devletler ve Toplumsal Devrimler- Fransa, Rusya ve Çin'in Karşılaştırmalı Bir Çözümlemesi" Ankara: İmge Kitabevi

Özçelik, S. (1984). "Anayasa Hukuku 1 (Umumi Esaslar)" İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım

Özkaya, Ö. (2019). "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde İdarenin Bütünlüğü İlkesi" Ankara: Adalet Yayınevi

Soykan Adaoğlu, H. (2006). "Küreselleşme ve Egemenlik Kavramlarının Değişmesine Yol Açan Etmenler" İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 66(1): 3-22.

Sunay, R. (2007). "Tartışılan Egemenlik" Ankara: Yetkin Yayıncılık.

Sunay, R. (2012). "Küreselleşme Sürecinde Çok Merkezli Egemenlik Kullanımı" Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 20(2): 27-52.

Şener, B. (2014). "Küreselleşme Sürecinde Ulus-Devlet ve Egemenlik Olguları" Tarih Okulu Dergisi , 7 (XVIII): 51-77.

Uygun, O. (2020). "Devlet Teorisi" 7. Baskı. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık